

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 5, Sayı: 21, Aralık 2019, s. 126-155

Araştırma Makalesi

Doç. Dr. Muhammet KUZUBAŞ

Kocaeli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

iletisim@muhammetkuzubas.com

NA'TLARDA HZ. PEYGAMBER TAVSİFLERİ: YAHYÂ NAZÎM DÎVÂNİ ÖRNEĞİ

Özet

Edebiyat tarihimizde takriben altı asırlık bir döneme hâkim olan klâsik Türk edebiyatının temelinde İslâmî kültürün yeri büyüktür. Bu bağlamda İslâmî literatür çerçevesinde ortaya çıkan birçok farklı edebî türün klâsik edebiyat şairlerinin ilgisini çektiği, eserlerinde onlara ayrı bir kıymet verdikleri görülmektedir. Söz konusu edebî türlerden birisi de na'ttır. Hz. Peygamber'e karşı hissettikleri muhabbetin bir göstergesi olarak pek çok şairin coşkuyla kaleme aldığı na't, edebiyatta en çok sevilen ve rağbet gören türlerdendir.

Klâsik edebiyatımızda divanlarda ve mesnevilerde na't yazmak bir gelenektir. Şairler, başta Kur'ân-ı Kerîm olmak üzere hadis-i şeriflerden ve tasavvuf kültürü çerçevesinde teşekkül eden Hz. Peygamber anlayışından yola çıkarak yüzlerce na't yazmışlardır. Çalışmamızda, klâsik edebiyatta en fazla na't yazan şairlerden birisi olmasıyla bilinen Yahyâ Nazîm'in Dîvân'ında yer alan na'tlardaki Hz. Peygamber tavsifleri incelenecek, muhtevalarına göre tasnif edilecek ve böylece şairin muhayyilesindeki Hz. Peygamber tasavvuru ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Yahyâ Nazîm, Hz. Peygamber, Na't.

PROPHET MUHAMMAD'S DESCRIPTIONS IN NA'TS: THE CASE OF YAHYA NAZIM'S DIVAN

Abstract

Islamic culture has an important place on the basis of classical Turkish literature which has been dominant in our literary history for nearly six centuries. In this context; It is seen that many different literary genres emerged within the framework of Islamic literature attracted the attention of classical literary poets and gave them a distinct value in their

works. One of the literary genres in question is na't. Many poets wrote poetry as an enthusiastic indicator of their feelings towards Prophet Muhammad. Therefore, na't has been one of the most popular and popular genres in literature.

It is a tradition in our classical literature to write na't in divans and mesnevi. The poets have written hundreds of na't based on the hadith, the Quran, and the idea of the Prophet Muhammad, who was formed within the framework of sufi culture. In this study, the descriptions of the Prophet Muhammad in Yahya Nazim's Divan, which is known to be one of the most famous writers in the literature, will be examined and the imagination of the Prophet Muhammad in the imagination of the poet will be tried to be revealed.

Keywords: Classical Turkish Literature, Yahya Nazim, Prophet Muhammad, Na't.

Giriş

Türk edebiyatında en çok rağbet gören türlerden birisi olan *na't* (نعت) kelimesi sözlükte *vasıf, sıfat* (Doğan 1996: 834); *bir şeyi methederek anlatma, vasıflandırma* (Devellioğlu 1997: 809) olarak tarif edilmektedir. Çoğulu "nu'ût"tur. İstilahî manasıyla na't; Hz. Peygamber'in vasıflarını övme amacıyla yazılan ve ona duyulan aşkın terennüm edildiği manzumelerdir. Bir başka ifadeyle na't; şairlerin Hz. Peygamber'e duydukları derin muhabbetin ve hürmetin tezahürü, muhayyilelerindeki Hz. Peygamber tasavvurlarının kelimelerle resmedilmesidir.

Diğer peygamberler, dört halife, Mevlânâ gibi din büyüklerini övmek için yazılan şiirlere de na't adı verilmektedir; ancak kelimenin en meşhur ve yaygın manası Hz. Peygamber'i övmek için yazılan şiirleri ifade eder (Yeniterzi 1993: XIII). Arap edebiyatında övgü şiirleri daha çok medih başlığı altında ele alınmakla birlikte özellikle önce Fars edebiyatında ve sonrasında da Türk edebiyatında Hz. Peygamber'i öven şiirlere na't denilmiştir (Uzun 2014: 1094). Na't yazmakla meşhur olan şairlere "na't söyleyen, na't yazan" anlamında *na't-gû*, çeşitli dinî merasimlerde na't türünde kaleme alınmış manzumeleri belli bir makamda okuyanlara ise *na't-hân* adı verilmiştir.

Asr-ı saadet devrinde birbirinden kıymetli örnekleriyle temeli atılan ve sonraki asırlarda Arap edebiyatında daha da gelişen Hz. Peygamber'i öven şiir yazma geleneği, na't adı verilen bir türün ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Fars edebiyatında büyük şairlerin rağbet göstermesinin de tesiriyle ayrı bir ehemmiyet verilen bu tür, Türk edebiyatında tam bir gelenek hâlini almış ve zirveye ulaşmıştır. Klâsik Türk edebiyatı tarihi boyunca gelişimine yüzlerce şairin katkıda bulunduğu na't, başta divanlar ve mesneviler olmak üzere muhtelif eserleri süslemiş; Hz. Peygamber'e duyulan samimi muhabbet ve hürmetin göstergesi olmuştur.

Na'tın ortaya çıkışı ve gelişmesinin temelleri Hz. Peygamber'in hayatta olduğu dönemdir. Ancak bu vadideki ilk şiir, Hz. Peygamber'den yedi asır önce yaşayan ve âlimlerden onun âhir zaman peygamberi olacağını öğrenen Es'ad Ebû Kerib El-Himyeri'ye aittir (Yeniterzi 1993: XIII). Âhir zaman peygamberiyle aynı dönemde yaşama, onu görme ve onun sohbetinden istifade etme nimetiyle müşerref olan asr-ı saadet devri şairleri şiirlerini onun medhine tahsis etmişler, yaşadıkları duygu yoğun-

luğunu ve coşkunluğunu mısralara aksettirmişlerdir. Ka'b bin Züheyr, Hassan bin Sâbit, Ka'b bin Mâlik gibi birçok şair bu dönemde Hz. Peygamber'i öven şiirler yazarak na't türünün temelini atmışlardır. Başlangıçta Arap edebiyatında ve sonraki yüzyıllarda da Fars edebiyatında Busirî, Senâyî, Feridüddin Attâr, Câmî gibi birçok şairin rağbet gösterdiği na't ayrı bir tür olarak edebiyat literatürüne yerleşmiştir. Türk edebiyatında ilk örnekleri Kutadgu Bilig ve Atabetü'l-Hakâyık'ta görülen na't, yüzyıllar boyunca birçok şairin şevkle kaleme aldığı bir tür olmuş; mesnevilerde ve divanlarda tevhid ve münacaattan sonra na't yazmak bir gelenek halini almıştır. Edebiyatımızda Yûnus Emre, Âşık Paşa, Ahmedî, Şeyhî, Süleyman Çelebi, Ahmed Paşa, Necâtî, Fuzûlî, Taşlıcalı Yahyâ, Zâtî, Şeyhülislam Yahyâ, Nev'zâde Atayî, Nâbî, Sâbit, Neşâtî, Nahîfî ve Şeyh Gâlib gibi büyük şairler başta olmak üzere yüzlerce şairin na't türünde kıymetli şiirler kaleme aldıkları görülmekte; ayrıca birçok mensur eserde, *mensur na't* sayılabilecek nitelikte Hz. Peygamber övgülerinin yer aldığı da bilinmektedir.

Klâsik edebiyatımızda divanlarının önemli bir kısmını na'ta tahsis eden şairlerimiz de vardır. Bu bağlamda Nahîfî, Neccârzâde Rızâ, Salâhî-i Uşşâkî ve Yahyâ Nazîm gibi şairler na't yazmaya ayrı bir önem vermişler ve divanlarını Hz. Peygamber'i öven manzumelerle süslemişlerdir. Bu şairlerden birisi olan Nazîm Yahyâ, Dîvân'ının büyük bölümünde Hz. Peygamber'i öven manzumeler kaleme almış, ona olan hayranlığını ve derin sevgisini dile getirmeye çalışmıştır.

1. Yahyâ Nazîm ve Na'tları

Yahyâ Nazîm, İstanbul'da doğmuştur. Asıl adı Yahyâ'dır. Şair hakkında 1727 yılında seksen yaşlarında vefat ettiğine dair eldeki mevcut bilgiler çerçevesinde doğumunun 1650'den önce olduğu tahmin edilmektedir. Gençlik yıllarında Mevlevî tarikatına intisap ederek üç yıl kadar Galata Mevlevîhânesi şeyhi Arzî Mehmed Dede'nin hizmetinde bulunduğu, daha sonra Edirne Mevlevîhânesi şeyhi Neşâtî Dede'ye bağlandığı, onlardan edebiyat ve mûsikî konularında faydalandığı haklarında yazdığı methiyelerden anlaşılmaktadır. Şiirlerinde önceleri Halîm mahlasını kullanan şaire daha sonra Neşâtî tarafından Nazîm mahlası verilmiştir (Uzun-Özcan 2006: 452-452).

Şiirlerinin haricinde besteleriyle de tanınan Nazîm etkili sesiyle döneminin önde gelen hânendelerinden olmuş, devrin na't-hânları ve dinî edebiyatın önemli şairleri arasında hakkıyla yer almış değerli bir sanatkârdır. Kaynaklarda mûsikideki hocaları hakkında bilgi bulunmamakla birlikte Nefirî Ahmed Çelebi, Hâfız Post ve Itrî gibi mûsikîşinaslardan faydalanmış olması kuvvetle muhtemeldir. Esad Efendi'nin Atrabü'l-âsar'ında 500'den fazla beste, semâi ve şarkısı olduğunu söylediği Nazîm'in eserlerinden 300'e yakınının güftesi güfte mecmualarında tesbit edilmiştir (Uzun-Özcan 2006: 452-452). Dolayısıyla Yahyâ Nazîm, hem saygın bir şair hem de kıymetli bir mûsikîşinâs olarak sanatla iç içe bir insandır.

Şairin, Nazîm mahlasıyla kaleme aldığı tek eseri *Dîvân-ı Belâgat-unvân-ı Nazîm*¹ adıyla bilinen

¹ Nazîm Yahyâ Dîvânı, 5 bölüm halinde lisansüstü tezi olarak hazırlanmıştır. Çalışmamızda Dîvân'a ait örnekler için, aşağıda künyeleri verilen tezlerden faydalanılmış ve manzumenin alındığı kaynak dipnotla belirtilmiştir: Nevin Gümüş (1992). *Yahya Nazim Divanı I (İnceleme-Metin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Aynur Çağlıışlek (1991). *Yahya Nazim Divanı II (İnceleme-Metin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Mehmet Şimşek (2007). *Yahya Nazim Divanı III (İnceleme-Metin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy) Yıl: 5, Sayı:21, Aralık 2019, s. 126-155

Dîvân'ıdır. Büyük bölümü na'tlardan oluşan Yahyâ Nazîm Dîvânı'nda kaside, gazel, müfred, kıt'a, müstezâd gibi farklı nazım biçimleri kullanılarak Hz. Peygamber'e ait özellikler ve ona duyulan muhabbet samimi ve coşkulu bir üslupla anlatılmaktadır. Çalışmamızda Yahyâ Nazîm Dîvânı'nda yer alan Hz. Peygamber'le ilgili tavsifler ve na'tların muhtevası incelenecektir. Ayrıca yukarıda yaptığımız na't tanımı çerçevesinde bir na't-gû olmasıyla bilinen Nazîm'in Hz. Peygamber'e duyduğu derin muhabbetin, hürmetin ve muhayyilesindeki Hz. Peygamber tasavvurunun şiirine nasıl yansıdığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

2. Nazîm Divanı'nda Genel Olarak Hz. Peygamber

Bilindiği üzere Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Peygamber'in kıymetini ve faziletlerini anlatan, Cenab-ı Allah'ın ona verdiği ehemmiyete işaret eden birçok ayet vardır. Klâsik edebiyat şairleri Kur'ân ayetlerini işledikleri konuya uygun bir bağlamda sözün manasını, tesirini ve büyüleyiciliğini kuvvetlendirmek için vasıta olarak kullanırlar. Klâsik edebiyat kültüründe memduha ait özellikler anlatılırken ona verilen kıymeti ortaya koymak için bu tür ayetlerden ve hadîs-i kudî olarak rivayet edilen sözlerden de istifade edilir.² Bu bağlamda Nazîm Dîvânı'nda Hz. Peygamber'e ait özelliklerin dile getirildiği manzumelerde şiir diline uygun olarak genellikle kısmen yapılan iktibaslarla karşımıza çıkan ayetlere ve hadîs-i kudîlere değinmek gerekir:

Ve'd-duhâ: Kuşluk vaktine andolsun (Duhâ Sûresi, 1).

Ve'l-leyl: Geceye andolsun (Duhâ Sûresi, 2).

Nûn ve'l-kalem: Nûn, kaleme andolsun (Kalem Sûresi, 1).

İsrâ: Miraç hadisesinden bahseden sûrenin adıdır. İsrâ, gece yürüyüşü demektir. Sûrenin ilk ayetinde Hz. Peygamber'in mi'râç yolculuğu şöyle anlatılır: "Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz o, hakkıyla iştiridir, hakkıyla görendir."³ Hz. Peygamber'in mi'râç yolculuğu Necm sûresinde de anlatılmaktadır. Necm sûresindeki mi'râçla ilgili ayetler klâsik edebiyat metinlerinde olduğu gibi Nazîm Dîvânı'nda da Kur'ân-ı Kerîm'den iktibas edilen ayetlerdendir:

Sümme denâ fedellâ: Sonra ona yaklaştı derken sarkıp daha da yakın oldu (Necm, 8).

Fekâne Kâbe kavseyni ev ednâ: (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az oldu (Necm, 9).

Fe evhâ ilâ abdihî mâ evhâ: Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti (Necm, 10).

Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Ahmet Kurban (1992). *Yahya Nazim Divanı IV (İnceleme-Metin)*. Erciyes Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Şaziye Kayhan Ertürk (1996). *Yahya Nazim Divanı V (İnceleme-Metin)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

² Bu konuda bakınız: Muhammet Kuzubaş (2003). Divan Şiirine Kaynaklık Etmesi Bakımından Kur'ân. *Diyanet İlmî Dergi*, Yaz Sayısı, s.101-116.

³ *Sübhâne'l-lezî esrâ bi-abdihî leylen mine'l-mescidi'l-harâmi ile'l-mescidi'l-aksa'l-lezî bâreknâ havlehû li-nuriyehû min âyâtinâ innehû hüve's-semî'u'l-basîr.*

Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy) Yıl: 5, Sayı:21, Aralık 2019, s. 126-155

Inde sidretü'l-müntehâ: Sidretü'l-müntehânın yanında (Necm, 14).

Mâ zâğa'l-basaru vemâ tağâ: Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı (Necm, 17).

Nazîm Dîvânı'nda Hz. Peygamber'in Allah karşısındaki makamına işaret edildiği, kadr ü kıymetinin anlatıldığı ve çeşitli yönlerden övüldüğü birçok bölümde yukarıdaki ayetlerin haricinde aşağıdaki ayetlerden de istifade edilmektedir:

Vemâ erselnâke illa rahmeten li'l-âlemîn: Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik (Enbiyâ, 107).

Ve lekad kerremâ benî âdeme: Andolsun biz insanoğlunu şerefli kıldık (İsrâ, 70).

İnnemâ emruhû izâ erâde şey'en en yekûle lehû kûn fe-yekûn: Bir şeyi dilediği zaman onun emri o şeye ancak "Ol!" demektir. O da hemen olur (Yâsîn, 82).

Le 'amruke: (Ey Resûlüm! Senin ömrüne andolsun (Hicr, 72).

Lî ma'allâhi vaktün lâ yese'unî fihî melekün mukarrebün velâ nebiyyün mürselün: Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir (Hadîs-i Şerîf) (Yılmaz 1992: 115; Kuşeyrî 2005: 126).

Mâ ârefnâke hakka ma'rifetike: (Yâ Rabbî!) Biz seni zâtına layık şekilde hakkıyla bilemedik (Yılmaz, 1992: 117). Tasavvufa göre yüce Allah hakkında tam manasıyla marifet sahibi olmak imkânsızdır. Bir insan onu tanımak için gayret ettikten sonra onu hakkıyla tanımanın mümkün olmadığını anladığı zaman hakiki marifete ermiş olur. Marifet yoluyla Hakk'a dair elde edilen bilgiye marifetullah, buna sahip olan kişiye de ârif veya ârif-i billâh adı verilir (Üstüner 2007: 127-128). Tasavvuf kültüründe Kur'ân-ı Ker'im'de geçen "Allah'ı gereği gibi tanımadılar" ayetinde Yahudilerin kastedildiği ifade edilerek Allah'ı hakkıyla takdir etmenin ehemmiyetine ve marifet ilmine vurgu yapılmaktadır (Kuşeyrî 2005: 421-429). Kâinatın en şerefli ve Cenâb-ı Allah'ın sevgilisi olan Hz. Peygamber, marifete erme konusunda diğer insanlardan üstündür. Na'tlarda onun bu yönüne işaret edilmektedir. Hadis olduğu rivayet edilen bu sözde esas olan, Hakk'ı bilmeye yani marifete işaret edilmesidir. Marifet, en temel manasıyla kulun manevî ve İlâhî hakikatleri idrak ederek Allah'ı bilmesidir.

Levlâke levlâk lemâ halaktü'l-eflâk: Sen olmasaydın sen olmasaydın, felekleri yaratmazdım. Hadis-i kudsîde kâinatın yaratılışındaki yegâne maksadın Hz. Peygamber'in yüce varlığı olduğu ifade edilmektedir. Bütün âlemler Habîbullah yani Allah'ın sevgili kulu ve peygamberinin aşkı uğruna yaratılmıştır (Yeniterzi 1993: 101).

Bunların haricinde müfessirlerin doğrudan Hz. Peygamber'e hitap ifade ettiğini ve hatta onun isimlerinden olduğunu söyledikleri *Tâhâ* ve *Yâsîn* gibi kelimeler (ki aynı zamanda ikisi de ayet ve sûre ismidir) Nazîm tarafından da zaman zaman kullanılmaktadır.

Ayet ve hadîs-i kudsîlerde Allah tarafından övülen bir zâtın başka bir beşer tarafından övülmesi elbette ki mukayese kabul etmez. Bu sebeple şairler, Hz. Peygamber'i öven şiir yazarken bu durumun bilincindedirler. Nazîm; Hz. Peygamber'le ilgili şiir yazma ve söz söyleme konusuna bir yandan "haddine olmadığı", kendisini buna layık bulmadığı ve onu övmenin hakkını veremeyeceği duygusuyla çekinerek; diğer yandan da kurtuluşlarına vesile olacağı ümit ve temennisiyle şevk ve hey-

canla yaklaşır. Aşağıdaki beyitlerde de görüldüğü gibi hiç kimse bizzat Cenâb-ı Allah tarafından övülen Hz. Peygamber'in şerefli zatını hakkıyla anlatamaz:

Medhüni Hazret-i Hak itmiş iken mahlûkât
Nice ideler ta'rîf zât-ı şerîfün hâşâ (Gümüş, 1992)

Ne gûne eylesün evşâfuñı 'ukûl-ı beşer
Cenâb-ı Hazret-i Allah iken seni meddâh (Şimşek, 2007)

Mâdih-i zât-ı şerîfün Hazret-i Allah iken
Hâdim iken maşrık-o vasfun senün peyk-i Hudâ (Kurban, 1992)

Âfitâb-ı maşrık-ı vasfun nice şerh eyleyem
Ben kimim bir zerre-i nâçizden kemter gedâ (Kurban, 1992)

Bir beşer olarak şair, Hz. Peygamber'in vasıflarını yazmaya takatinin yetmeyeceğinin idrakindedir. Çünkü bütün varlık âlemi defter olsa, bu deftere Hz. Peygamber'in vasıflarının özeti dahi sığmaz:

Bir mufassal nâmedir vasfun sığışmaz yazsalar
Tâ kıyâmet defter-i kevn ü mekâna mücmeli (Çağlıışlek, 1991)

Aşağıdaki beyitte, Hz. Peygamber'in vasıflarını layıkıyla anlatamayacağını söyler ve olası hatalarının Hz. Peygamber'in keremiyle affedileceği ümit ve temennisini dile getirir:

Hüccet-i vasf-ı sıfatunda hatâ itse Nazîm
Keremünden kalem-i afv ile eyle imza (Gümüş, 1992)

Şiirde Hz. Peygamber'in vasıflarını öven bir kişi, başkasını övmeye gerek görmez. Şair bu durumu, helal mala haram katmaya benzetir:

Gayrın senâsın eylemez evsâfın eyleyen
Katmaz harâm göz göre mâl-i helâline (Gümüş, 1992)

Hz. Peygamber'in zât-ı şerîfindeki vasıfları anlatmakla geçen her an ve her nefes ömrünü kat kat artırır, hayatı ebedî hayata tahvil olur. İçinde ondan vasıflar barındıran şiire feyz ve bereket gelir:

Vasf-ı zâtıyla geçen her dem hayât-ı câvidân
Na't-ı pâkiyle olan her bir nefes ömr-i dü-bâr (Gümüş, 1992)

Kemâl-i feyz-i nu'ûtunla oldu eş'ârüm

Ne gûne meclise varsa zebân-zed-i bülegâ (Şimşek, 2007)

Şair, bütün acziyeti ve noksanlığıyla bir zerre hükmünde olduğu hâlde, yazdığı na'tlar vesilesiyle ve na'tın bereketiyle meşhur olmuştur:

Acz ile noksân ile bir zerre-i nâçîz iken

Gün gibi vâf-ı kemâlâtunda buldum iştihâr (Gümüş, 1992)

Şiirini Hz. Peygamber'in vasıflarını anlatmak ve onu övmek için kullanan kişi, "övülen bir şair" sıfatını kazanır:

Sensin ol "Seyyid-i Kevneyn" ki meddâhın olan

Feyz-i medhûnle olur şâ'ir-i memdûh-sıfât (Şimşek, 2007)

Hz. Peygamber'in vasıflarını anlattığı şiirlerindeki bir noktanın bile dergâhında kabul edilmesi, aslında şair için yeterlidir:

Vâf-ı zâtunda yiter bir noktasın itsen kabûl

Şâhid-i güftâruma lâ-büd ola hâl-i izâr (Gümüş, 1992)

Şair, tüm samimiyetiyle Hz. Peygamber'den başka kimsesi olmadığını, onun lütuf ve ihsanıyla sevinmek istediğini dile getirir:

Yâ Resûlallâh senden gayrı yokdur kimsesi

Sen sevindir lutf u cûdunla Nazîm-i bî-kesi (Çağlıışlek, 1991)

Klâsik edebiyatımızda Hz. Peygamber'in fiziki güzelliklerini ve iç dünyasını anlatan metinler olarak hilye adıyla ayrı bir tür vardır. Kaynağı Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye hitaben söylediği: "Yâ Ali! Hilyemi yaz ki; vasıflarımı görmek beni görmek gibidir." (Pala 2005: 2) şeklinde rivayet edilen sözüne ve sonrasında da siyer ve mağâzî kitaplarına dayanan hilyelerde Hz. Peygamber'in boyu, yüzü, saçları gibi fiziki güzelliklerinin yanında iç dünyasını anlatan bölümler yer almaktadır. Bununla birlikte divanlarda ve çeşitli mesnevilerde yer alan na'tlarda, mi'râciyelerde veya Hz. Peygamber'den bahseden bölümlerde klâsik edebiyatın genel sevgili tasavvurları çerçevesinde birtakım tavsifler dikkat çekmektedir. Çalışmamızın konusunu teşkil eden Nazîm'in na'tlarında da, "hilye" kavramından bağımsız olarak Hz. Peygamber'e ait çeşitli özellikler dile getirilmektedir. Bir Hz. Peygamber âşığı olan Nazîm, na'tlarında onu bir sevgili tasavvuruyla ele almıştır. Şairin Hz. Peygamber'le ilgili anlatımlarında temel hareket noktası yaptığı iktibaslarda görüldüğü üzere Kur'ân-ı Kerîm ve hadis-i şeriflerdir. Âyetlerde ve hadislerde Hz. Peygamber'in zâtıyla ilgili yer alan ifadelerin tasavvufî düşüncedeki yansımaları da şairin diğer hareket noktasıdır.

Hz. Peygamber, hakikat mülkünün padişahıdır. Ezel gününde (bezm-i elest), insanlar ve melekler can u gönülden onun padişahlığını tasdik etmişlerdir:

Zâtını rûz-ı ezel ey şeh-i mülk-i tahkîk

Bin dil ü cân ile ins ü melek itdi tasdîk (Çağlıışlek, 1991)

Allah; Hz. Peygamber'i âlemlere rahmet olarak göndermiş, izzet ve celal makamında verdiği payeyle arş-ı a'zamdan üstün kılmıştır:

Eylemiş Hak pâye-i câh-ı celâl ü izzetin

Arş-ı a'zâmdan mu'azzam rahmeten li'l-âlemîn (Gümüş, 1992)

Ahmed-i mürsel ol peyâmbet kim

Rütbesi arşdan mu'azzamdur (Gümüş, 1992)

Âlemlerin övüncü, iki cihanın padişahı, insanların ve cinlerin peygamberidir; *İsrâ* meclisinde İlahî sırlara vakıf olmuştur:

Fahr-i âlem şeh-i kevneyn resûlü's-sekaleyn

Mahrem-i râz-ı Hudâ şâhidi bezm-i esrâ (Gümüş, 1992)

Hz. Peygamber; ezel sabahının doğduğu yer, ebed dünyasını aydınlatan bir ay, rahmet yıldızı ve *mâ evhâ* feleğinin güneşidir:

Maşrık-ı subh-ı ezel mâh-ı cihân-tâb-ı ebed

Neyyir-i rahmet o mihr-i felek-i *mâ-evhâ* (Gümüş, 1992)

O, sadece insanlara değil bütün âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir:

Menşûr-ı nübüvveti *vemâ erselnâ* (Gümüş, 1992)

Hz. Peygamber; insanların en hayırlısı, bütün mahlûkatın efendisi, ümmetlerin şefaatsidir. Refrefe⁴ binerek arşa ulaşmış, Allah'ın huzuruna gitmiş ve Allah'a yaklaşmıştır (mî'râç ve kurbiyyet):

Hayrû'l-beşer şefî'-i ümem seydü'l-enâm

Refref mekân ü arş-mekân kurb-ı Hak-makâm (Kurban, 1992)

O, insanlara Hakk'ın yolunu gösteren bir kılavuz ve hidayet kandilidir. O olmasaydı insanların hakikati görmeleri ve bulmaları mümkün değildi:

Sen ol çerâğ-ı hüdâsın ki kimse bulmaz idi

Tarîk-i Hakkı eger zâtun olmasaydı delîl (Gümüş, 1992)

Kıyamet gününde insanlara şefaet edecek olan Hz. Peygamber iki dünyanın da efendisidir; çaresiz kalmış her gönüle şefkatle yaklaşır:

Şefî'-i Rûz-ı Cezâ vü "Seyyidü'l- Kevneyn"

Şefîk-i her-dil-i nâ-çâr es-selâmü 'aleyk (Şimşek, 2007)

⁴ Refref: Mîrâç'ta Hz. Peygamber'in üzerine bindiği, onu Allah'ın huzûruna götüren binek.

Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy) Yıl: 5, Sayı:21, Aralık 2019, s. 126-155

Hakk'a ulaşmak için yola çıkan kervanın başındadır. Nebi ve resuller ona tabi olmuştur:

Es-selâm ey kârvân-ı râh-ı Hakk'a pişvâ

Es-selâm ey enbiyâ vü mürselîne muktedâ (Kurban, 1992)

Hz. Peygamber ışıktır, kandildir, (gönülleri) nurlandırandır; müminlere müjdeci, inanmayanlar için akıbetlerini bildiren bir habercidir:

Sirâc oldur münîr oldur beşîr ol

Mübeşşir münzir oldur hem nezîr ol (Gümüş, 1992)

Hz. Peygamber; Allah'ın nuru, iki âlemin güneşidir. Zerreye kadar her varlığın canını nurlandıran bir güneş gibidir:

İki âlem güneşi nûr-ı Hudâ

Mihr-i cân-ı halâyık-ı zerrât (Gümüş, 1992)

O; varlık denizinde sadefin içindeki inci, Allah'ın sanat hazinesinin cevheridir:

Evvelîn dürr-i sadef-perver-i deryâ-yı vücûd

Âhirîn gevher-i gencîne-i sun'-ı Mevlâ (Gümüş, 1992)

Öyle yüce bir sultandır ki, onun getirdiği hükümler (İslamiyet), denizleri ve karaları (dünyayı) baştan başa zulüm ve fitneden kurtarmıştır:

Sensün ol sultân-ı âlîşân ki zulm ü fitneden

Eyledi âsûde şer'ün ser-be-ser bahr ü beri (Çağlıışlek, 1991)

Hz. Peygamber; hakikat mülkünün padişahu, Allah'ın sevgilisi, şefkat sultanıdır. Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali gibi nice insanlar onun getirdiği hükümleri kabul etmişler ve etrafında toplanmışlardır:

Ey pâdişeh-i mesned-i mülk-i tahkîk

Mahbûb-ı İlâhî vü hüdâvend-i şefîk

Olmuş harem-i şer'ine erkân-ı cihâr

Osman u Ömer Haydar u Sıddîk-ı atîk (Çağlıışlek, 1991)

Onun şerefli ismini övmek tespihleri süsler. Bu sebeple övgü tespihinin süsü, onun şerefli ismidir. Yani O, Ahmed'dir, Muhammed'dir, Mahmûd'dur. Ahmed; övülmüş methedilmiş demektir. Mahmûd, övülmeye layık kişi; Muhammed ise pek çok kez övülmüş anlamındadır. Bu kadar çok övgüye mazhar olan bir zatın şerefli isminin zikredilmesi tespihleri de süsleyecektir:

Ey nâm-ı şerîfi sübha-pîrâ-yı dürûd

Hem Ahmed ü hem Muhammed ü hem Mahmûd (Gümüş, 1992)

Hz. Peygamber'in iç dünyası sonsuz bir denizdir. O, bir irfan deryasıdır. Vücudu ise, *levlâk*

cevherinin sırlarla dolu hazinesinin tezahürüdür:

Derûnun bahr-ı bî-ka'r-ı ledün deryâ-yı irfândur

Vücûdun genc-i pür-esrâr-ı kân-ı gevher-i levlâk (Çağlıışlek, 1991)

Nazîm Dîvânı'nda Hz. Peygamber'in dış görünüşüne ait özelliklere işaret edilirken, klasik edebiyattaki sevgili tasvirlerinde kullanılan teşbihlere yer verilmektedir. Hz. Peygamber'in yanakları *ve'd-duhâ*, saçları *ve'l-leyl*, kaşları *kâbe kavseyn*, kaşları *yâ* ve sûre-i *nûndur*.

Ve'd-duhâ ârızı *gîsû-yı* latîfi *ve'l-leyl*

Kâbe kavseyn kalem kaşları *yâ sûre-i nûn* (Şimşek, 2007)

Yüzü, İsrâ gecesindeki ay gibi parlaktır; saçları, Ka'be'nin üzerindeki örtü gibi simsiyahtır:

Ârızı *şems-i duhâ* cebhesi mâh-ı *İsrâ*

Kisve-i beyt-i Hudâ iki mübârek *gîsû* (Şimşek, 2007)

Güzelliği Ka'be'ye, dudağı zembere benzer. Yanağındaki beni (bir peygamber olması dolayısıyla) Cebrail'in gözbebeğidir:

Hüsni Ka'be femi zemzem hacerü'l-esved aña

Merdüm-i dîde-i Cibrîl o hâl-i Hindû (Şimşek, 2007)

Örneklerde görüldüğü gibi Hz. Peygamber'in özellikleriyle ilgili olarak klasik edebiyatın alışılmış sevgili tasvirlerine uygun anlatımlar dikkati çekmektedir. Bununla birlikte Dîvân'da, Hz. Peygamber'in şahsî farklılıklarına ve faziletlerine değinilen manzumeler de vardır. Çalışmamızın bu bölümünde Hz. Peygamber'in hem dış görünüşünü hem de faziletlerini ihtiva eden iç dünyasıyla ilgili tasvir ve teşbihleri ele alınmıştır:

Yüz Güzelliği:

Hz. Peygamber'in yüzü, Allah'ın nurunun tecellisidir. Nurun kaynağı Allah olunca, kıyamete kadar zevale ermesi mümkün değildir:

Nûr-ı Ehad Muhammed ü Ahmed ki tâ ebed

Yokdur gurûb mihr-i ruh-ı bî-zevâline (Gümüş, 1992)

Onun cemâlinin mumu (yüzünün güzelliği, parlaklığı), Allah'ın nurunun ışığıdır. Güzelliği kudret güneşi, tertemiz yüzü de rahmet ayıdır:

Ey şem'-i cemâli pertev-i nûr-ı Cemîl (Gümüş, 1992)

....

Cemâlün mihr-i kudret mâh-ı rahmet cebhe-i sâfun (Çağlıışlek, 1991)

Onun cemâlinin nurundan Kâbe de nasibini almıştır (onun vesilesiyle putlardan arındırılmıştır). Hz. Peygamber, nurunu Allah'tan aldığı için güzelliğinden yansıyan ışıklarla nurlar âlemini doldurur:

Münevver eyledi cemâlün beyt-i ma'mûrî

Aceb mi pertev-i hüsnün pür itse âlem-i nûrî (Çağlıışlek, 1991)

Hz. Peygamber'in cemâlinin mumunun pervanesi olan can ve gönül, kavuşma meclisinin vakti gelince mumun etrafında kanat çırpıp pervane gibi Hz. Peygamber'e kavuşmak için çırpınmaktadır:

Cân u dil pervâne-i şem'-i cemâlündür senün

Vaktidür bezm-i visâle bulsa bâl-efşân vusûl (Gümüş, 1992)

Yanağının kokusu ve rengi, lalede sevinç yaraları (lalenin ortasındaki lekeler, dâğ) açmıştır. Yine yanağının bağındaki şebnem, gülün daha taze olmasına vesile olmuştur; yani gül tazeliğini Hz. Peygamber'in yanağından almıştır:

Reng ü bûy-ı ârızından lâlede dâğ-ı neşât

Şebnem-i bâğ-ı ruhundan sebz-ter verd-i tarî (Gümüş, 1992)

Alnı:

Hz. Peygamber, Allah'ın nuru ve hidayet sabahının doğuş yeri (kaynağı) olunca levlâk nurunun güneşi de onun alnında doğacak ve parlayacaktır:

Cemâlün maşrık-ı subh-ı hüdâ nûr-ı Hudâsın sen

Cebînün matla'u'l-envâr-ı mihr-i enver-i *levlâk* (Çağlıışlek, 1991)

Süha yıldızı, Hz. Peygamber'in güzelliğinin güneş gibi nurundan bir parıltıdır. Tertemiz ve ay gibi parlayan alnının ışığı da Süheyl yıldızını aydınlatmaktadır. Yani Süha yıldızı parıltısını Hz. Peygamber'in güzelliğine, Süheyl yıldızı da ışığını onun ay gibi tertemiz alnuna borçludur.

Mihr-i münîr-i hüsnün lem'ası ahter-i Sühâ

Mâh-ı cebîn-i pâkülle pertev-i kevkeb-i Süheyl (Çağlıışlek, 1991)

Boyu:

Klâsik edebiyatta övülen kişi sevgili olduğunda, boyu cennetteki tûbâ ağacına veya Hz. Peygamber'in mi'râca yükselişi sırasında Cebrail'le birlikte ulaştığı yedinci kat semada bir makam olan sidreye benzetilir ki bu makama sidretü'l-müntehâ da denir. Sidretü'l-müntehâ, ulaşılabilecek son nokta olarak nitelendirilir. Sidre aynı zamanda buradaki bir ağacın adı olarak da rivayet edilir. Aşağıdaki beyitte cennetteki tûbâ ağacı, Hz. Peygamber'in sidretü'l-müntehâ gibi olan boyunu görünce çaresiz kalmıştır. Anı şekilde sidre de Hz. Peygamber'in boyunu tûbâyâ benzetmiş ve onun karşısında çaresiz kalmıştır:

Tûbâ figende sidre kad-i ser-firâzına

Sidre fütâde kâmet-i tûbâ-nihâline (Gümüş, 1992)

Cennet bahçesinden bahsedilince nasıl Hz. Peygamber'in bulunduğu yere/mekânına (ser-i kûy) gelip ona kavuşmak kastediliyorsa, tûbâ ağacından bahsetmekten murat da Hz. Peygamber'in kudret eliyle yaratılan ve bir fidan gibi olan boyudur:

Bâg-ı cennetden ser-i kûy-ı visâlûndür garaz

Nahl-i tûbâdân kadd-i kudret nihâlûndür garaz (Şimşek, 2007)

Âşığın gözündeki Hz. Peygamber'in gönül çeken boyunun hayali, gönül bahçesinin arzu fidanıdır. Gönül bahçesinin arzu fidanı Hz. Peygamber'dir. Âşığın gönlünde de gözünde de Hz. Peygamber'in boyunun hayali vardır. Burada da, klâsik edebiyattaki sevgilinin boyuyla ilgili tasavvurlardan yararlanıldığı görülmektedir:

Hakkâ ki nihâl-i emel-i ravza-i cândur

Çeşimde hayâl-i kadd-i dil-cûy-ı Muhammed (Çağlıışlek, 1991)

Sidre, tûbâ ve refref Hz. Peygamber'in Allah'a kurbiyyet tahtına erişmesi için birer merdivendir:

Sidre vü tûbâ vü refref ana süllem pâyedür

Taht-gâh-ı kurb-ı Hakdur mesned-i şâhânesi (Gümüş, 1992)

Gözü:

Hz. Peygamber'in gözleri "mâzâga'l-basar" ayetinde belirtildiği gibi mî'râç esnasında birçok harikuladeliyle ve mucizelerle karşılaşmasına rağmen şaşmamıştır. Allah, onun gözlerine "mâzâga'l-basar" sırrıyla sürme çekmiştir. Dolayısıyla onun kudret sürmesiyle sürmelenen ve nergise benzeyen gözleri hakikati görme kabiliyetindedir:

Sürme-i mâ zâg ile virmiş cilâ

Nergis-i ra'nâlaruna Müste'ân

Ey habîb-i Kibriyâ kim dîde-i hak-bininün

Sürme-i kudretle mâzâga'l-basardur mükheli (Çağlıışlek, 1991)

Kuhl-i "mâ zâga'l-basar" dan ey gül-i levlâk-ı bâg

Nergis-i çeşm-i hakikat iktihâlûndür garaz (Şimşek, 2007)

Saçları:

Hz. Peygamber'in saçları klasik edebiyatın genel teamüllerine göre leyl kelimesinin "gece" anlamından yola çıkılarak *ve'l-leyl* sûresine benzetilmektedir:

Sûre-i *ve'l-leyl* o iki gîsuvân

Cebhesi *ve's-şems* ruhu *ve'd-duhâ* (Kurban, 1992)

Reyhan (fesleğen) Hz. Peygamber'in latif saçlarının kokusuyla güzel kokmaktadır, dolayısıyla reyhan güzel kokusunu Hz. Peygamber'in saçlarından almıştır:

Bû-yı gîsû-yı latîfiyle mu'attar reyhân (Gümüş, 1992)

Gönül, Hz. Peygamber'in sümbüle benzeyen saçlarının kokusundan divane olmuştur.

Dil şifte-i sünbül-i gîsû-yı Muhammed (Çağlıışlek, 1991)

Ka'be'nin üzerindeki örtüden ve Hacerü'l-Esved'den bahsetmekteki amaç, Hz. Peygamber'in saçları ve yanağındaki benini anlatmaktır. Bu durumda Ka'be'nin örtüsü Hz. Peygamber'in saçları, Hacerü'l-Esved de yanağındaki ben anlamına gelmektedir:

Kisve vü seng-i siyâh-ı Ka'be'den ey nûr-ı Hakk

'Arızuñda ol iki gîsû vü hâlûñdür garaz (Şimşek, 2007)

Kaşları ve Kirpikleri:

Klâsik edebiyatımızda sevgilinin kaşlarından bahsedilirken mi'râç hadisesini anlatan ayetlerden birisi olan *kâbe kavseyni ev ednâ* ayetinden faydalanılır. Bu geleneğe uygun olarak Hz. Peygamber'in kaşları "kâbe kavseyn"dir. Kaş aynı zamanda *Nûn* sûresine benzemektedir:

Kâbe kavseyn mi ol mazhar-ı ev ednânun

Sûre-i *Nûn* midur ya o kalem gibi kaşı (Gümüş, 1992)

Kâbe kavseyn ebru-vânuñ subh-ı ev ednâ ruhuñ

Leyletü'l-mi'râcdan müşğîn külâlûñdür garaz (Şimşek, 2007)

Sûre-i *Nûn ve'l-kalem* ebrûları

Tal'at-ı sa'd ahteri bedr-i dücâ (Kurban, 1992)

Es-selâm ey ebruvânı sûre-i *Nûn ve'l-kalem* (Kurban, 1992)

Ay, Hz. Peygamber'in kaşlarının hasretinden hilal şekline dönüşmüştür. Ayın hilal şeklinde oluşu hüsn-i ta'lil yoluyla Hz. Peygamber'in kaşlarına duyulan hasrete bağlanmıştır:

Mihrün ruhu zerd oldu hilâl eyledi mâhu

Hasret-keş-i ârız-ı ebrû-yı Muhammed (Çağlıışlek, 1991)

Hz. Peygamber'in kaşları keman, kirpikleri ok gibidir:

Kâbe kavseyn kemân kaşlarınınun ham-zedesi

Tîr-i müjğânınun âmâc-gehi ev ednâ (Gümüş, 1992)

Beni:

Edebiyatımızda sevgilinin yüzündeki benle ilgili birçok hayal ve teşbih vardır. Bunlardan

birisi de yukarıda bir başka beyitte de geçtiği üzere "ben" in Hacerü'l-Esved'e benzetilmesidir:

Hakkâ ki Ka'bede Hacerü'l-Esvedî görür

Bir dîde kim nigâh ide rûyinde hâline (Gümüş, 1992)

Dudakları ve Konuşması:

Hz. Peygamber'in dudakları istiare yoluyla la'le ve yâkût bir mücevher kutusuna benzetilir. La'l ve yakut, klâsik edebiyatta sevgilinin dudağını anlatırken kullanılan değerli mücevherlerdendir. Yakuttan olan bir mücevher kutusunun içinde de en az yakut kadar kıymetli mücevherler olmalıdır. Zaten teşbihe uygun olarak sevgilinin (Hz. Peygamber'in) dudaklarından hikmet damlaları dökülür:

Gevher-i kândan dürr-i yektâ-yı yemden hâsılı

Dürc-i yâkûtuñda derc olmuş la'lüñdür garaz (Şimşek, 2007)

Ey der-i hikmet reşehât-ı lebi

Ayn-ı füyûzât-ı Hudâ gabgabı (Kurban, 1992)

Sensin ol kim yâ Resûla'llâh yümn-i midhatuñ

Her kelâmum ta'ne-dâr-ı dürr-i şehvâr eyledi (Şimşek, 2007)

Ezel sırları onun gönül aynasındadır. O, bu sırları hikmet kelimeleri olarak insanlara aktarır.

Râz-ı ezel âyîne-i kalbinde hüveydâ

Hikmet kelîmâtı (Kurban, 1992)

Hz. Peygamber'in tatlı diline papağan ve bülbül, dudağına taze gonca, yanağına da hoş ve la-tif güller susamıştır:

Nutk-ı şîrînine tûfî gibi dil-teşne hezâr

Lebine gonce-i ter rûyine verd-i ra'nâ (Gümüş, 1992)

Aşağıdaki beyitte ayna karşısında fasih bir şekilde konuşan papağan teşbihiyle Hz. Peygamber'in bir insan-ı kâmil olarak şeker gibi tatlı ve fasih sözler söylediği ifade edilmektedir:

Nutk-ı şîrîni şeker-rîz-i kemâl

Tûfî-i efsah-ı âyîne-i zât (Gümüş, 1992)

Parmakları:

Hz. Peygamber'in parmakları şakku'l-kamer mucizesiyle anılırken, Hz. Peygamber'in güneşi ufukları büyülemiştir. Onun şanlı parmağına *levlâk* yüzüğü layıktır:

Musahhar eyledün âfâkı hep mihr-i nübüvvetle

Benân-ı şânuna şâyestedür engüşter-i *levlâk* (Çağlıışlek, 1991)

Kokusu:

Hz. Peygamber'in kokusu taze misklerden daha güzeldir. Onun kokusunu duyanlar, başka bir koku bilmezler:

Bûy-ı buhûr-ı hulkını şemm eyleyen henüz

Ne müşg-i ter ne âhû-yı Çîn ü Hıtâ bilür (Şimşek, 2007)

Öd ağacı ve tütsü, güzel kokuyu Hz. Peygamber'in misk saçan dergâhının yolundaki toprak-tan almaktadır:

Şemme-i hâk-i reh-i dergâh-ı müşg-efşânıdır

Eyleyen hoş-bû demâdem dûd-ı úd ü micmeri (Gümüş, 1992)

Gölgesi:

Nebevî bir mucize olarak Hz. Peygamber'in gölgesinin yere düşmediği bilinmektedir. Bazı beyitlerde bu mucizeye işaret edilmektedir. Şaire göre Hz. Peygamber Allah'ın nurunu yansıtır. O; (mecazî olarak) nurdan yaratılmıştır, bu sebeple gölgesi yere düşmez. İnsanlar ve melekler arasında onun gölgesinin yere düştüğünü gören olmamıştır:

Görmedi sâyesini misli gibi ins ü melek

Yırde gökde o şeh-i bî-bedelün yokdur eşi (Gümüş, 1992)

Zemîne zıllı düşümez nûrdan halk eylemiş Allâh

Riyâz-ı Yesrib ü Bathâda bir serv-i sehî-kaddür (Gümüş, 1992)

İrfan ve Hikmet Sahibi Olması:

Hz. Peygamber, irfan denizinin cevheridir. Hikmet deryası olan mizacından dökülen sözler inci gibi kıymetli ve hikmet doludur:

Gevher-i kulzüm-i 'irfân ki anuñ olmuş ezel

Dürr-i yektâ-yı vücûdı sebab-i mevcûdât (Şimşek, 2007)

İlâhî sırları ihtiva eden bir deniz olan Hz. Peygamber, levh ü kalemin ve hakikatlerin sırlarını insanlara öğretir. Onun mizacı ve yaratılışı hikmet hazinesiyle doludur, mucizevî sözleri hikmet der-yasından saçılan inciler gibidir.

Hâce-i levh ü kalem münşî-i 'câz-ı rakam

Tab'-ı deryâ-yı hikem nutkı dürr-i hikmet pâş (Şimşek, 2007)

Kân-ı esrâr-ı hakikat yem-i râz-ı kudret

Tab'ı gencîne-i hikmet sözi dürr-i meknûn (Şimşek, 2007)

Cömertliği:

Hz. Peygamber'in cömertliği anlatılırken genellikle uçsuz bucaksız olması sebebiyle denizlerle mukayese edilmektedir. Hz. Peygamber, vefa hazinesi ve cömertliğin kaynağıdır. Onun lütuf ve ihsanı engin denizler gibidir:

Künc-i vefâ kulzüm-i lutf u atâ

Kân-ı sehâ lücce-i cûd u nevâl (Gümüş, 1992)

Menba-ı cûd ü mürüvvet genc-i lutf u mekrümet

Dürr-i deryâ-yı şefâ'at kân-ı afvün gevheri (Gümüş, 1992)

Dil-i sâfi güher-i cûd ile kândan eced

Dest-i pâki kerem ü lutf ile yemmden eshâ (Gümüş, 1992)

Lücce-i cûdına nisbetle o kân-ı keremün

Kemterîn katre-i pîçide degüldür deryâ (Gümüş, 1992)

Merhameti ve Şefaati:

Hem ümmetine hem de bütün insanlığa karşı büyük rahmet sahibi olan Hz. Peygamber, şefkat peygamberi olarak bilinmektedir. O merhamet divanının padişahı, rahmet hazinesinin cevheridir:

Ümmîd odur ki ol şeh-i dîvân-ı merhamet

Lutf eyleyüp nazar buyura arz-ı hâline

Ol gevher-i gencîne-i rahmet ki vücûdî

Bu lücce-i bî-ka'r u kenâr olmaga bâ'is (Şimşek, 2007)

Müslümanlar, kıyamet gününde Hz. Peygamber'in kendilerine şefaate edeceği ümidini taşırlar. O şefaate denizi, şefkat ve merhamet kaynağıdır. Ümmetin kâsesi onun şefaate ve affıyla dolacaktır:

Kulzüm-i afv ü şefâ'at dür-i deryâ-yı kerem

Manba'-ı rahmet ü şefkat güher-i kân-ı atâ (Gümüş, 1992)

Kâse-i ümmetine 'afv-ı şefâ'atdür âş (Şimşek, 2007)

3. Allah Karşısında Hz. Peygamber

Klâsik edebiyat şairleri için Hz. Peygamber'in vasıflarını anlatma yolunda en sağlam dayanak Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Peygamber'le ilgili ayetler veya hadis-i kudsî olarak rivayet edilen sözlerdir. Bu sebeple şair, zaman zaman Kur'ân-ı Kerîm'den veya hadis-i kudsîlerden iktibaslarla manayı güçlendirir.

Kur'ân-ı Kerîm'de, bir konudan bahsedilmeden evvel konunun önemine vurgu yapmak ve dikkat çekmek için yeminle başlayan ayetler vardır. Bu ayetlerden birisinde Allah, "le amruke / Senin hayatına(ömrüne) yemin olsun ki..." buyrulur. Hayatı/ömrü üzerine yemin edilmesi, onun hayatının/ömrünün kıymetini gösterir. Şaire göre Hz. Peygamber, nübüvvet yolunda *le amruk* hitabının dosdoğru bir servisi, risalet gül bahçesinde salınan levlâk sırrına ermiş ar'arıdır.

Hıyâbân-ı nübüvvetde sehî-serv-i *le amruk*

Gülistân-ı risâletde hırâmân ar'ar-ı *levlâk* (Çağlıışlek, 1991)

Hz. Peygamber, Kur'an-ı Kerîm'de ona hitap olduğu düşünülen bazı ifadelerle birlikte tavsif edilir. O, *Yâsîn* bağının gülü, *Tâhâ* bahçesinin gül köşküdür. Âlemlere rahmet olarak gönderilen bir peygamber, hazanın uğramadığı *vemâ erselnâ* bahçesindeki servidir:

Gülbün-i ravza-i Tâhâ gül-i bâg-ı Yâsîn

Bî-hazân serv-i çemenzâr-ı *vemâ erselnâ* (Gümüş, 1992)

Kur'ân'da "Ve lekad kerremnâ benî âdeme" yani "And olsun ki biz insanoğlunu şeref sahibi kıldık" ayetindeki kerem ve şeref sahibi kılınan insanoğlunun en yüce makamında bulunan ve bu sırta mazhar olan zât Hz. Peygamber'dir:

O kirâmı güherün âdemi itmiş şerefi

Mazhar-ı nass-ı kerîm-i ve *lekad kerremnâ* (Gümüş, 1992)

Hz. Peygamber'in Allah karşısındaki konumu anlatılırken, mi'râçla ilgili Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan ayetlerden de istifade edilmektedir. Yukarıda değindiğimiz üzere Necm sûresindeki "Sümme denâ fedellâ. Fekâne kâbe kavseyni ev ednâ" ayetleri mi'râç mucizesinde Hz. Peygamber'in Allah'a ne kadar yaklaştığını ortaya koyan İlahî kelimadır. Nazîm, klâsik edebiyat geleneği içinde bu ayetlerden yola çıkarak Hz. Peygamber'in Allah karşısındaki durumunu anlatmaya çalışır.

Gülbün-i gülzâr-ı mâ-evhâ gül-i *sümme denâ*

Kâbe kavseyni ile ev ednâ riyâzında biri (Gümüş, 1992)

Aşağıdaki beyitte, *sümme denâ* haremının padişahı odur denilerek mi'raçta Hz. Peygamber'in Allah'a kurbîyyetini ifade eden ayete atıf yapılmıştır:

Lî ma'allâh serîr-i Ahmed-i mürsel ki odur

Pâdişâh-ı harem-i muhterem-i *sümme denâ* (Gümüş, 1992)

Allah'a yakınlığını ifade eden *li-ma'allah* iktibasıyla "Allah ile benim aramda öyle bir vaktim vardır ki; oraya ne nebiyy ü mürsel sığar ne de melek-i mukarreb" manasındaki hadisten alınan *li-ma'allâh* ibaresi Makâm-ı Muhammedî denilen, yalnızca Hz. Peygamber'e has ehadiyyet makamına

işaret eder. Bu makam, Cenâb-ı Hakk'a yakınlığın başka hiçbir varlığa nasip olmayan en yüksek derecesidir (Yeniterzi 1993: 109). Hem yukarıdaki hem de aşağıdaki beyitte bu hususa dikkat çekildiği görülmektedir:

Lî ma'allah makâm u kurb-ı harîm

Bezm-i hâs-ı Hudâya mahremdür (Gümüş, 1992)

Âlemlerin Rabb'inin sevgilisi olan Hz. Peygamber, ona kurbiyyetin latif bir örneğidir. O, tüm letafetle Allah'ın has meclisine ve visaline layıktır:

Ahmed-i mürsel habîbu'llâh Muhammed Mustafâ

Nâzenîn-i kurb-ı Hak mahbûb-ı Rabbi'l-âlemîn (Gümüş, 1992)

Mahbûb-ı nâzenîn ki odur Rabb-i izzetün

Şâyeste bezm-i hâsına kurb-ı visâline (Gümüş, 1992)

Hidayet kandili olan Hz. Peygamberin mumu, Hz. Mevla'nın kurbiyyet meclisini süslemektedir:

Sen ol çerâg-ı hüdâsın ki şem'i zâtuñdur

Tırâz-ı bezm-geh-i kurb-ı Hazret-i Mevlâ (Şimşek, 2007)

Bir hadis-i kudsîde, "Levlâke levlâke lemâ halaktü'l-eflâk" (Sen olmasaydın, sen olmasaydın, âlemleri yaratmazdım.) buyrulmaktadır. O, *levlâke* sırrına mazhar olmuş, onun varlığıyla *kâbe kavseyn* elbisesi ve *levlâk* ülkesinin tahtı şeref bulmuştur:

Vücûdunla şeref buldı senün ey mazhar-ı *levlâk*

Kabâ-yı *kâbe kavseyn* ü serîr-i kişver-i *levlâk* (Çağlıışlek, 1991)

O; nübüvvet mülkün şâhı, *levlâk* tacının sahibi, risalet tahtının padişahıdır:

Şeh-i mülk-i nübüvvetsin senün zât-ı şerîfündür

Şehinşâh-ı risâlet-taht u sâhib-i efser-i *levlâk* (Çağlıışlek, 1991)

Levlâk payitahtının padişahı olan Hz. Peygamber *mâ ârefnâk* tahtının da sultanıdır:

Ey Husrev-i taht-gâh-ı *levlâk*

Sultân-ı serîr-i *mâ ârefnâk* (Çağlıışlek, 1991)

Hz. Peygamber, Allah'ın sevgilisidir. Allah'ın nasıl eşi benzeri yoksa, Hz. Peygamber'in de (mahlukat arasında) eşi ve benzeri yoktur:

Muhammed-i Arabî Hazret-i Habîbu'llâh

Ki zâtı zât-ı Hudâ gibi bî-şebîh ü adîl (Gümüş, 1992)

İki âlemin (dünya ve ahret) övünç kaynağı olan Hz. Peygamber, Allah'ın sevgilisidir
Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy) Yıl: 5, Sayı:21, Aralık 2019, s. 126-155

(habibullâh). Allah Kur'ân-ı Ker'im'de onun kıymet ve önemini anlatmış, onu medhetmiştir:

Ahmed-i mürsel o mahbûb-ı ilâhî ki anun
Mâdihi Hazret-i Hak mahmideti nass-ı kerîm (Gümüş, 1992)

O fahr-i âlem ü âdem ki nass ile Mevlâ
Vücûd-ı pâkini itmiş sitâyîş ü tebcîl (Gümüş, 1992)

Sen o memdûh-ı Hudâ fahr-i dü-âlemsin kim
Olsa halk-ı dü-cihân nâdire-sencân ü fehîm (Gümüş, 1992)

Hz. Peygamber öyle bir mücevherdir ki kıymetini, önemini ve rütbesini Allah'tan başka hiçbir varlığın bilmesi mümkün değildir:

Gevher-i zâtunı vasf eyleyemez cevher-i küll
Rütbe-i kadrünü ancak yine Allâh alîm (Gümüş, 1992)

Hz. Peygamber, mir'açta eriştikleri ve gördükleriyle, kendisine vazifesi gereği verilen hususi-yetleriyle Allah'a hem ayna hem de ayna tutandır. O, Allah'ın nurunun tecelli ettiği bir zat olarak nebi ve resul sıfatlarıyla yeryüzünde Allah'ın kendisine bildirdiklerini insanlara yansıtır, aktarır.

Ey harîm-i hâs-ı bezm-i ru'yet-i Perverdigâr
Vech-i Hakka zâtı hem âyîne hem âyinedâr (Gümüş, 1992)

Çünkü onun kemale ermiş varlığı Allah'ın nurudur. Bu sebeple o, Allah'ın sevgilisi olarak (insanlar için) hidayet mumudur:

Habîb-i Kibriyâ mahbûb-ı Hak şem'-i hidâyetsin
Vücûd-ı kâmilün nûr-ı Hudâdur yâ Resûlallâh (Çağlıışlek, 1991)

O, Allah'ın kendisine bildirdiklerini değiştirmeden ve aslına uygun olarak nakleden sadık bir habercidir. Bu sebeple ona sadık haberci anlamında "muhibir-i sâdık" denmektedir:

Ey Hudânun muhibir-i sâdık nebiyy-i mürseli
V'ey şerefde enbiyâ vü mürselînün efdali (Çağlıışlek, 1991)
Eylese yezel-i hükm o muhibir-i sâdık
Dehri dutar na'ra-i pey-â-peyi sıdık (Şimşek, 2007)

O; dünyayı yaratan Allah'ın sevgilisi, hürmete ve övgüye layık bir nebi, kerem sahibi bir resuldür.

Nebiyy-i mükerrerem resûl-i kerîm

Habîb-i Hudâ-yı cihân-âferîn (Çağlıışlek, 1991)

4. Diğer Peygamberlerle Mukayese

Hz. Peygamber, risalet ülkesindeki peygamberlerin sultanıdır. Onun latif ruhu resullerin be-deni, nebilerin de canıdır. Yani nübüvvet ve risalet onun zatında cem' olmuştur:

Ey kişver-i risâlete sultân-ı enbiyâ

Rûh-ı revânı cism-i rüsül cân-ı enbiyâ (Gümüş, 1992)

Nebiler ve resuller içinde onun bir benzeri yoktur. O, nübüvvet ve risalette müstesna bir yere sahiptir:

Enbiyâ vü rüsül içre ana yokdur sâni

Ki nübüvvetle risâletle odur müstesnâ (Gümüş, 1992)

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber'le tüm nebiler ve resuller iftihar ederler. O; âlemlere can, canlara âlemdir:

Enbiyânun iftihârı mürselînün mefharı

Âlem-i cân cân-ı âlem *rahmete'l-li'l-âlemîn* (Gümüş, 1992)

Hz. Peygamber, ledün ilmüne vakıftır; sahip olduğu ilim ve irfan bakımından bütün resuller-den ve nebilerden üstündür:

İlm ü irfân ile o ayn-ı ledün

Rüsül ü enbiyâdan a'lemdür (Gümüş, 1992)

Hz. Peygamber öyle emsalsiz bir incidir ki (dürr-i yektâ), onun zâtı resullerin tamamından farklıdır. O, tespihin başındaki imame gibi tektir:

Nola olsa o tesbîhe imâme ol dür-i yektâ

Ki mecmû'-ı rüsülünden enbiyâdan zâtı müfreddür (Gümüş, 1992)

Vücûd-ı enbiyâ tesbîh-i dürr gibi ser-âmeddür

O tesbihe gevher-i zât-ı Muhammeddür (Gümüş, 1992)

O iki dünyanın da (dünya ve ahiret) efendisi, nebilerin sonuncusu, insanların en hayırlısıdır. Bütün nebiler ve resuller ondan önce gelmiştir. "*Âhirde gelir bezme ekâbir*" sözünde ifade edildiği gibi var-lıkların en şerefli olarak dünyaya nebi ve resul olarak en son o gelmiştir:

Seyyidü'l-kevneyn hâtemü'l-enbiyâ hayru'l-beşer

Dâver-i âlî-güher şâhenşeh-i vâlâ-tebâr (Gümüş, 1992)

Enbiyâ vü rüsüle ol şeref-i mevcûdât

Kevne âhirde gelüp zâtı olındı takdîm (Gümüş, 1992)

Dünyaya gelince kitap olarak Kur'ân-ı Kerim gönderilmiş, kendisinden önce gelen Zebûr, Tevrât ve İncil'in hükümlerini ortadan kaldırmıştır:

Cenâb-ı sâhib-i Furkân ki hükmin eyledi nesh

Eger Zebûr ile Tevrâtdur eger İncîl (Gümüş, 1992)

Klâsik edebiyatta Hz. İsa; ölülere diriltmesi ve nefesiyle anılarak âb-ı hayât ve sevgilinin dudağıyla ilişkilendirilir, bazen istiare yoluyla doğrudan sevgili anlamında da kullanılır. Aşağıdaki beyitte, Hz. Peygamber'in can başışlayan, la'le benzeyen, şerbet gibi tatlı dudağından bahsedilir. Hz. Peygamber'in dudağı can bahşedici ve hayat verici bir özelliğe sahip olunca bu şerbete Hz. İsa'nın susaması da normaldir. Benzer şekilde Kelîmullâh sıfatıyla anılan Hz. Musa da Hz. Peygamber'in mucizevî sözlerine gönlünü bağlamıştır:

Şerbet-i la'l-i revân-bahşına leb-teşne Mesîh

Mu'ciz-i nutk-ı dil-âvîzine dil-beste Kelîm (Gümüş, 1992)

Hz. Adem'in ruhu yaratılmamışken risalet ve nübüvvet görevi ona verilmiştir:

Mâlik olmuşdu risâletle nübüvvet mülkine

Olmamışken rûh-ı Âdem cilve-bahş-ı mâ ü tîn (Gümüş, 1992)

Hz. Yakub'un gözüne sürdüğü sürmeden (tûtiyâ) bahsediliyorsa, kastedilen Hz. Peygamber'in ayağının toprağı/tozudur. Eğer Hz. Yusuf'un güzelliğı söz konusu ise, dile getirilmek istenen Hz. Peygamber'in kemale ermiş güzelliğıdir:

Hâk-i pâyun tûtiyâ-yı dîde-i Ya'kûbdan

Hüsn-i Yûsufdan cemâl-i bâ-kemâlündür garaz (Şimşek, 2007)

İnsanlar ve tüm canlar Hz. Peygamber'den medet beklerler. Çünkü o Allah'ın sevgilisi, nebilerin dayanağı, resullerin sığınağıdır:

Meded-i ins ü cân Habîbullâh

Sened-i enbiyâ penâh-ı rüsül (Gümüş, 1992)

Hz. Peygamber, ümmî olmasında rağmen ledün ilmüne vakıftır ve ledün mektebinin hocasıdır. Hem Allah'ın sevgilisi, hem resul hem de nebi olmak gibi üstün hususiyetleri zatında taşıyan Hz. Peygamber'in âlemi mum gibi aydınlatan varlığının ve güzelliğinin etrafında bütün nebiler ve resuller toplansa yeridir:

Ey ledün mektebinün hâce-i ümmî-lakabı

Enbiyâ vü rüsülün zîver ü tesbîh-i lebi (Gümüş, 1992)

Şem'üne cem' olsa lâyük enbiyâ vü mürselîn

Hem habîb-i kibryâsın hem nebîsin hem resûl (Gümüş, 1992)

O, nebilerin müşdididir; onun dergâhı resullerin feyz kaynağıdır. Bütün eygamberlerin reisi, kurtuluş ve felaha erişme kafilesinin rehberidir:

Müşdid-i enbiyâ ki dergehidür

Menba'-ı feyz hânkâh-ı rüsûl (Gümüş, 1992)

Enbiya vü rüsûlün sâlârı

Rehber-i kâfile-i feyz ü necât (Gümüş, 1992)

Hz. Peygamber, bütün ümmetleri hidayete erdirir. Bütün nebiler ve resuller Allah yolunda ona tabi olurlar:

Ol hâdî-i ümem ki reh-i Hakkda zâtını

Ser-cümle enbiyâ vü rüsûl muktedâ bilür (Şimşek, 2007)

Nübüvetin ve risaletin onunla sona erdiğine bütün nebiler ve resuller can ü gönülden şahitlik ederler:

Hem nübüvvet hem risâlet anda hatm olduğuna

Cân u dilden enbiyâ vü mürselîn oldı güvâh

5. Melekler Karşısında Hz. Peygamber

Hz. Peygamber'i insanlar nasıl zikrediyorlarsa gökteki melekler de virdlerine onun namını eklerler. Çünkü o sadece insanlara değil, âlemlere rahmettir:

Nâmını tesbîh idüp gökde melek yirde beşer

İtdiler evrâdına zamm rahmeten li'l-âlemîn (Gümüş, 1992)

Arz u semâda ins ü melek cân-sipârdur

Hükm-i şeh-i şerî'atinün imtisâline (Gümüş, 1992)

Aşağıdaki beyitte Resûlullâh'ın ayağının tozunun, meleklerin gönül gözlerine sürme olmasından bahsedilmektedir. Burada, yine klâsik edebiyat geleneği içinde âşığın sevgilinin ayağının tozunu sürme olarak kullanması söz konusudur. Sevgili Hz. Peygamber olunca, ins ü melek onun ayağının tozunu gözlerine sürme kabul ederler:

Melâ'ik kuhl-ı çeşm-i cân ide bulsa gubârından

Ser-i kûyunda ol kim hâk-i pâdur yâ Resûlallâh (Çağlıışlek, 1991)

O şehûñ ins ü melek 'arz u semâda bulsa

Gerd-i na'l-i sem-i reh-vârân ider kuhl-i 'uyûn (Şimşek, 2007)

Cebrail, acziyet içinde kıyamete kadar dolaşsa bile Hz. Peygamber'in kemaline ulaşması mümkün değildir. Çünkü Hz. Peygamber, kemâlât noktasında meleklerden daha üstün konumdadır:

Noksân-ı acz ile tayerân itse haşre dek

Rûhu'l-Kudüs irişmeye evc-i kemâline (Gümüş, 1992)

Cennetteki Rıdvân, Hz. Peygamber'in ravzasını tavaf ettiği cennette bir noksanlık bulacaktır. Çünkü cennetteki noksanlık, sevgilinin (Hz. Peygamber'in) orada bulunmayışıdır:

Rıdvân bulurdu heşt behiştün kusûrını

Gelse tavâf-ı ravza-i cennet-misâline (Gümüş, 1992)

Cebrail, onun bahtının nuru etrafında pervanedir; bütün mukaddes ruhlar da onun güneş gibi olan yüceliği karşısında zerre hükmündedir:

Nûr-ı ikbâline Cibrîl-i emîn pervâne

Mihr-i iclâline ervâh-ı mukaddes zerrât (Çağlıışlek, 1991)

Cebrail, Allah'tan aldığı emirleri Hz. Peygamber'e getiren bir melektir. Bu yönüyle Hz. Peygamber'in celal sarayının hizmetçisi gibidir:

Ey şâhid-i cemîl-i serâperde-i Celîl

Vey hâdim-i sürâdık-ı iclâli Cebre'il (Kurban, 1992)

Hz. Peygamber nasıl diğer peygamberlerin gözlerinin nuruysa, Cebrail'in de iki gözünün nurudur:

Kurretü'l-ayn-ı rüsûl nûr-ı dü-çeşm-i Cibrîl (Gümüş, 1992)

6. İnsanlar Karşısında Hz. Peygamber

Hz. Peygamber iki cihanın özü, varlık âleminin en narin güzelidir. O hidayet yolunun kılavuzu, tüm âlemin ve insanların yardımcısıdır:

Hülâsa-i dü-cihân nâzenîn-i kevn ü mekân

Mu'în-i 'âlem ü insân delîl-i râh-ı hüdâ (Şimşek, 2007)

Cümle halk onun zatındaki faziletleri, nübüvvet ve risaletini tasdik etmiştir. Hatta gökyüzü, onu tasdik eden naralarla dolmuştur:

Zâtunı tasdîk idüp cümle halâyık

Eyledi âfâkı pür-na'ra-i sadak (Çağlıışlek, 1991)

Hz. Peygamber'e âşık olan, onun aşkıyla kendinden geçen kişi saadete erer ve bir daha vefasız
Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy) Yıl: 5, Sayı:21, Aralık 2019, s. 126-155

dünyanın izzetinden haz almaz:

Zelîl-i 'aşkuñ olan mazhar-ı sa'âdetdür

İder mi 'izzet-i dünyâ-yı bî-vefâdan hazz (Şimşek, 2007)

Onun bulunduğu mekân sıdk ve hamiyet sahibi kimselerin tavaf ettiği Kabe, âriflerin dua ve hacetlerini dile getirmek için yöneldikleri kibledir:

Dergehün Ka'be-i ebrâr u metâf-ı ahrâr

Kible-i hâcet ü mihrâb-ı niyâz-ı urefâ (Gümüş, 1992)

Onun ümmetiyle irtibatı ezelde başlamıştır. Ezelde gönlünü de bedenini yani tüm varlığını ona bağlayan kişi dünyaya gelince ondan ayrı olmanın verdiği gamla aşk hastası olmuştur. Böyle bir hastanın tabibi de yine Hz. Peygamber'dir:

Tâ ki ezelde bağladı cismile cânım irtibât

Eyledim ey tabîb-i dil derd-i gamınla ihtilât (Çağlıışlek, 1991)

İnsanlar için şefaât ve af deryası olan Hz. Peygamber, aynı zamanda merhamet ve lütuf kaynağıdır. Ümmetinin hastalıklarına çare bulur, günah işleyenlere şefaât eder:

Lücce-i afv u şefâ'at kân-ı cûd u merhamet

Çâre-sâz-ı illet-i ümmet şefî'u'l-müznibîn (Gümüş, 1992)

Hz. Peygamberin kapısı, isyankârların tedavi edildiği bir hastanedir. Hastalar onun lütuf şerbetiyle şifa bulurlar. Bu sebeple o, gönüllerin tabibidir:

Tabîb-i hastegânsın şerbet-i lutfun dirîg itme

Derün âsîlere dârü'ş-şifâdur yâ Resûlallâh (Çağlıışlek, 1991)

N'ola şerh eyledükce vafsunı cezb-i kulûb itsem

Senün bîmârün olmuşken tabîbüm yâ Resûlallâh (Gümüş, 1992)

Nazîm gibi hasta mizaçlı olan kişilerin yani ümmetinin kalpleri hastadır. Bu hastalığın ilacı, Hz. Peygamber'in muhabbet şerbetidir:

O hâzik-i ümemün şerbet-i mahabbetidür

Îlâc-ı derd-i derûn-ı Nazîm-i haste-mizâc (Çağlıışlek, 1991)

Onun aşkının derdi (hastalığı) şerbet gibidir ve ilaçtan lezzetlidir. Benzer şekilde; ondan ayrı olmanın verdiği gam, binlerce canana kavuşmaktan daha lezzetlidir.

Ey şerbet-i derdün ile dermândan elez

Hicrün gamı sad-vuslat-ı cânândan elez

Hz. Peygamber, bütün ihtiyaçları yerine getiren Allah'ın yeryüzündeki temsilcisidir. O, kıya-
Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy) Yıl: 5, Sayı:21, Aralık 2019, s. 126-155

met gününde insanlara şefaet edecektir. İsyankâr olup günaha düşenlere karşı da şefkatlidir, herkes için hayır ister. Bu sebeple ceza gününde (mahşerde), kendisine inananların dayanağıdır:

Nâ'ib-i kâdî-i hâcât şefî'u'l-arasât

Müşfik-i hâl-i usât ol sened-i rûz-ı cezâ (Gümüş, 1992)

Ol şefî'-i rûz-ı mahşer kim usât-ı ümmete

Zâtıdur hakkâ dü-âlemde şefik ü hayr-hâh (Kurban, 1992)

Allah'ın sevgilisi ve ceza gününün şefaatchisi olarak ümmetinin ayıplarını örtmek ister:

Habîb-i Hazret-i Mevlâ Şefî'-i Rûz-ı Cezâ

'Uyüb-ı Ümmeti settâr es-selâmü 'aleyk (Şimşek, 2007)

Sevgilinin bulunduğu veya geçtiği yerlerdeki tozlar/topraklar âşığın gözleri için şifadır. Âşık, sevgiliden bir iz taşıdığı için bu toz ve toprağa yüzünü gözünü sürer ve şifa bulur. Ayrıca bu durum, sevgiliye yaklaşmanın ve kavuşmanın adımlarındadır. Aşağıdaki beyitte benzer bir hususun örneğini görmekteyiz. Şaire göre; dest-i âmâl (arzu, istek eli) için onun köyünün toprağının tozu iksir gibidir. Yani gönüllerin isteği onun köyünün tozunun toprağına yüz sürmektir. Yine çeşm-i ikbâle (saadet ve talih gözüne) onun ayağının tozu sürmedir. Beytin muhatabı düşünüldüğüne sürmenin göze şifa vermesinin yanında Hz. Peygamber'e sevdalı olan kişilerin gözlerinin önündeki perdelerin kalkması ve hakikatleri görececek noktaya erişmeleri de akla gelmelidir:

Dest-i âmâle gubâr-ı ser-i kûyun iksîr

Çeşm-i ikbâle türâb-ı kademün kuhl-ı cilâ (Gümüş, 1992)

Yukarıdakine benzer şekilde Hz. Peygamber'in yüce dergahına yüz sürenin işleri altın gibi kıymet kazanır. Çünkü onun köyünün yolundaki tozlar kimiya hükmündedir:

İşin altın ider rû-mâl iden dergâh-ı vâlâna

Gubâr-ı râh-ı kûyun kimiyâdur yâ Resûlallâh (Çağlıışlek, 1991)

Hz. Peygamber'e iman eden ve onun hükümlerine teslim olanlar, ihsan ve faziletle dolu dergahını rıza kapısı olarak bilirler:

Sensin o şeh ki emriñe teslîm idüp ümem

Dergâh-ı feyz-i bahşuñı bâb-ı rızâ bilür (Şimşek, 2007)

Ümmeti onun adaletinin gölgesi altında rahata ermekte, peygamberler refaha kavuşmaktadır. Onun adalet gölgesi altında gözyaşı dökken kimse yoktur:

Zıll-ı adlindedür Nazîm o şehün

Râhat-ı ümmet ü refâh-ı rüsûl (Gümüş, 1992)

Henüz sâye-i 'adlinde kimse yok giryân

Meger iderek bîmâr-ı neşter-i feryâd (Şimşek, 2007)

Acziyet ve zayıflıklarının idrakiyle ona tabi olanlar emîn olarak yaşarken, düşmanlık besleyenler onun kahır ateşi içinde yanarlar. Mesela o gelince Kısra'nın kubbesi yere geçmiştir:

Hânümân-ı zu'afâ sâye-i adlinde emîn

Düşmân ü husemâ âteş-i kahrında harîk (Çağlışlek, 1991)

Sadme-i kahrı ile Hind ü Acemde o şehün

Müminâtıyla yire geçdi revâk-ı Kısra (Gümüş, 1992)

Bütün melikler onun dergâhında boynu bükük bir dilencidir. Hz. Peygamber'in azameti karşısında yedi iklimin padişahı bile köle hükmündedir:

Sâ'il-i dergehine abd-i kemer-beste mülûk

Bende-i bendesidür pâdişeh-i heft-iklîm (Gümüş, 1992)

Tarihte büyük padişahlar olarak bilinen Hüsrev, Dârâ ve Kubâd gibi binlercesinin, Hz. Peygamber'in saltanat kudreti karşısında esamesi okunmaz. Çünkü Hz. Peygamber, padişahlar padişahıdır. Onlar ancak Hz. Peygamber'in dergâhının kölesi olabilirler:

Şehen-şeh-i dü cihân kim gedâ-yı dergehidür

Hezâr-ı Hüsrev ü Dârâ vü sad hezâr-ı Kubâd (Şimşek, 2007)

Ümmeti cennet-i a'lâda makâm itdükçe

Düşmen-i câhı ola çâh-ı cehennemde mukîm (Gümüş, 1992)

Fetih sûresinde müminlerin vasıfları anlatılırken küffara karşı şedîd, kendi aralarında müşfik olduklarından bahsedilmektedir. Bir şefkat ve merhamet abidesi olan Hz. Peygamber, düşmana karşı bu ayetin tahakkuku mucibince gerektiği zaman şediddir. Mesela bir sineğe imdad kılrsa, onun lütfuyla o sinek anka gibi güçlü olur. Onun hışmına ve kahrına uğrayan Kahramân bile olsa çaresiz kalır. Onun getirdiği hükümlere düşmanlık besleyenler elsiz ayaksız bir şekilde toprağa düşer:

Kahramânı bâd-ı hışm u kahrı eyler nâ-tüvân

Bir meges imdâd-ı lutfıyla olur ankâ-şikâr (Gümüş, 1992)

Gökde yirde yiri yok katre-i sîmâb gibi

Düşmen-i şer'-ini hak itmiş ezel bî-ser ü pâ (Gümüş, 1992)

7. Kâinât Karşısında Hz. Peygamber

Tasavvufî anlayışa göre Allah önce Hz. Peygamber'i, sonra onun nurundan diğer bütün varlıkları yaratmıştır. Her şeyin aslı olan bu hakikate nûr-ı Muhammedî adı verilir. Nûr-ı Muhammedî'ye akl-ı küll de denir. Bir hadiste, "Allah'ın ilk yarattığı şey, benim nûrudur." denilmektedir (Üstüner 2007: 74). İki dünyanın var edilmesinin sebebi, Hz. Peygamber'dir. Bütün varlık âlemi onun yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır. O, yaratılışı deryasının emsali bulunmayan incisidir. Dört unsur (toprak, su, hava, ateş), mevâlid-i selase (nebat, hayvan, maden) ve sonu olmayan dokuz yön onun varlığıyla şeref bulmuştur:

Âferîneş yüzünün suyına halk olmuşdur
Rahmet-i âlemiyândur o dü-âlem sebebi (Gümüş, 1992)

Ey sebep-i hilkatî her dü-cihân
Bâ'is-i îcâd-ı zemîn ü zamân (Kurban, 1992)

Sebeb-i hilkat o kim buldı vücûdiyle şeref
Çâr 'unsur se mevâlid ü nüh âbâd-ı cihât (Şimşek, 2007)

Sebeb-i âlem ü âdem sened-i mevcûdât
Husrev-i her dü-cihân pâdişeh-i her dü-serâ (Gümüş, 1992)

Dürr-i yek-dâne-i bahr-ı hilkat
Kân-ı kevnün güher-i mâ-hasalı (Gümüş, 1992)

Mübarek ayağını bastığı için yeryüzü hoş bir kokuya bürünmüş; zaman, onun varlığıyla süslenmiştir:

Vücûdunla zîbâ bisât-ı zamân
Kudûmunle ra'nâ basî-i zemîn (Çağlışlek, 1991)

Hz. Peygamber'in bahçesindeki toz ve topraklar yaratılmışların gönülleri için saadet iksiri, maddeden soyutlanmış ruhların gözlerine sürmedir:

Türâb-ı ravzası iksîr-i devlet cân-ı mahlûka
Gubâr-ı kûyî kuhl-i çeşm-i ervâh-ı mücerreddür (Gümüş, 1992)

Hz. Peygamber mî'râca yükselen bir padişahdır, resullerin şahıdır. Dünyada ve ahirette taht da taç da onundur:

Ey şâh-ı rüsûl hüsrev-i sâhib-mî'râc

Dünyâda vü ukbâda senün tahtile tâc (Çağlıışlek, 1991)

İki cihanın padişahıdır. Varlık âleminde bulunan bütün varlıklar iki cihanda da onun emrine boyun eğen askerleridir:

Sen ol şeh-i dü cihânsın ki leşker-i mevcûd

İki cihânda senüñ olmuş emrüñe münkâd (Şimşek, 2007)

Ay, güneş ve felekler Hz. Peygamber'in yüzünü gördüklerinden beri gece gündüz şevk ile doludur. Şavk, ateştir. Yani feleklerin, güneşin ve ayın parlaklığının sebebi hüsn-i ta'lil yoluyla Hz. Peygamber'in mübarek yüzüdür.

Cebhe vü rûyun görelden rûz u şeb pür-şavkdur

Mâh-ı tâbanunla horşîd-i dirahşân ile çerh (Çağlıışlek, 1991)

Ay ve güneş, Hz. Peygamber'in yanağının parlaklığı karşısında pervanedir. Zühre yıldızı, güneş gibi parlak olan Hz. Peygamber'in yüzü zuhur edince kaybolur, görünmez:

Pertev-i şem'-i ruhun pervânesi şems ü kamer

Zühre-i zehrâ o şemsün gark-ı nûr-ı ezheri (Gümüş, 1992)

Hz. Peygamber'in meclisinde gümüş ve altına benzeyen ay ve güneş, gece gündüz micmer gibi ateş içinde yanarak ve etrafa güzel kokular yayarak meşk ile dönerler:

Bezmünde hurşîd ü kamer pür-meşk ü anber sîm ü zer

Gûyâ dü-micmerdür döner sûzân olup leyl ü nehâr

Hz. Peygamber'in mucizelerinden birisi de şakku'l-kamer mucizesidir. Yani, iki dünyanın padişahının parmağıyla işaret etmesi ve kaşıyla imada bulunması karşısında ay ikiye ayrılmıştır:

Bir işâretle dü-şakk oldu o dem kerde-i mâh

O şehün kûşe-i ebrûsı idince îmâ (Gümüş, 1992)

Güneşin etrafına bakıldığında bu parlak gökyüzünde yıldızların ve ayın Hz. Peygamber için süslenip tanzim edildiği görülecektir:

Şemse-i hurşîdi gör nücûm u kamerle

Ol şeh için oldu tarh bu tâk-ı murassa' (Çağlıışlek, 1991)

Kâinata bakan Hz. Peygamber'i, Hz. Peygamber'e bakan kâinatı görür. Onun yüce meclisinde ay ve güneş iki lambadır; dokuz kat sema ise onun kıymetli huzurunda bir ayna gibidir:

Hurşîd ü kamer meclisine iki sirâc (Çağlıışlek, 1991)

.....

Meclis-i rif'atine mihr ile meh iki sirâc

Mahfil-i kadrine nüh süllem-i gerdün mirkât (Şimşek, 2007)

Utarid'in (elindeki) kalem; felekleri sayfa, yıldızları nokta olarak kullansa bile onun övgüsünü yazmaya gücü yetmez:

Binde bir midhatüni kilik-i 'utârid yazamaz

Safahât olsa felekler ana encüm nuketât (Şimşek, 2007)

Varlık âlemi, onun getirdiği hükümlerle (Kur'ân ve sünnetle) huzur içindedir:

Zill-ı şer'inde huzûr itmededir mevcûdât

Nola Hak sâyesini misli gibi itse adîm (Gümüş, 1992)

Mî'râç gecesinde felekler Hz. Peygamber'in cemalini görmüştür. İnsanların yıldız olarak gördükleri aslında Hz. Peygamber'in güneş gibi parlak cemalini gören feleğin gözünden dökülen yaşlardır. Gözlerden yaş dökülmesi hem gözün ışık karşısında kamaşması hem Hz. Peygamber'e duyulan aşk hem de onu yakından görmenin verdiği sevinçle izah edilebilir:

Şeb-i İsrâ görelî mihr-i cemâlin o mehûn

Degül encüm dökülür çeşm-i felekden dahî yaş (Şimşek, 2007)

Hz. Peygamber; insanları ve melekleri hidayete kavuşturan, cin ve perilerin rehberi, kâinatın yaratılış sebebidir:

Hâdî-yi ins ü melek râh-ber-i cin ü perî

Bâ'is-i kevn ü mekân u sebab-i "kun fe-yekûn" (Şimşek, 2007)

Bu sebeplerle âlemin övücü, varlıkların şereflişi, iki cihanın padişahı olan Hz. Peygamber'e salavât getirmelidir:

Fahr-i âlem şeref-i mevcûdât

Şeh-i kevineyn aleyhi's-salavât (Gümüş, 1992)

Sonuç

Hz. Peygamber'in Allah karşısındaki konumu, mucizeleri, kâinatın onun hürmetine yaratılması, diğer peygamberlerle ve meleklerle mukayesesi, insanlar için rahmet ve şefaath kaynağı olması gibi birçok husus yanında maddî-manevî faziletleri ve sevenlerinin gönüllerinde bıraktığı kalıcı izler klâsik edebiyat tarihi boyunca birçok şair tarafından ele alınmıştır. Klâsik edebiyatımızda en fazla na't yazan şairlerden birisi olarak bilinen Yahyâ Nazîm da Dîvân'ının büyük bölümünü na'tlara ayırmış, Hz. Peygamber'e olan duygu ve düşüncelerini mısralara nakşetmiştir.

Çalışmamızda na'tların muhtevasında Hz. Peygamber'le ilgili zikredilen hususiyetlerden yola çıkılarak bir tasnif denemesi yapılmıştır. Bu bağlamda Nazîm'in manzumelerinde Hz. Peygamber'in kimi zaman klâsik bir sevgili olarak tahayyül edildiği; kimi zaman da ayet, hadis ve tasavvufî akidelere yola çıkılarak onun nübüvvet ve risaletinin tezahürü olan hususiyetleri çerçevesinde methedildiği görülmüştür. Sonuç olarak Nazîm'in; Hz. Peygamber'i bazen gelenek dairesinde bazen de orijinal

hayallerle tasvir ettiği, ona karşı hissettiklerini ve muhayyilesindeki Hz. Peygamber anlayışını geleneksel anlatımlarla birleştirerek kendi üslubuyla ortaya koyduğu ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

Çağlıışek, Aynur (1991). *Yahyâ Nazîm Divanı II (İnceleme-Metin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Devellioğlu, Ferit (1997). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi.

Doğan, Mehmed (1996). *Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Gümüş, Nevin (1992). *Yahyâ Nazîm Divanı I (İnceleme-Metin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Kayhan Ertürk, Şaziye (1996). *Yahya Nazim Divanı V (İnceleme-Metin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Kur'ân-ı Ker'im, <https://kuran.diyaret.gov.tr>

Kurban, Ahmet (1992). *Yahya Nazim Divanı IV (İnceleme-Metin)*. Erciyes Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Kuşeyrî, Abdülkerim(2005). *Kuşeyrî Risalesi*. İstanbul: Yasin Yayınevi.

Kuzubaş, Muhammet (2003). Divan Şiirine Kaynaklık Etmesi Bakımından Kur'ân. *Diyanet İlmî Dergi*, Yaz Sayısı, 101-116

Şimşek, Mehmet (2007). *Yahya Nazim Divanı III (İnceleme-Metin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Uzun, Mustafa; Özcan, Nuri (2006). Nazîm. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 32, İstanbul: TDV Yayınları, 452-453. <https://islamansiklopedisi.org.tr/nazim--divan-sairi>, Erişim Tarihi: 09.09.2019

Uzun, Şerife Uzun (2014). Na't Geleneğinde Şeyh Gâlib Örneği. *Turkish Studies*, Volume 9/6 Spring 2014, 1093-1106.

Üstüner, Kaplan (2007). *Divan Şiirinde Tasavvuf*. Ankara: Birleşik Yayınevi.

Yeniterzi, Yeniterzi (1993). *Türk Edebiyatında Na'tlar*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Yılmaz, Mehmet Yılmaz (1992). *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler*. İstanbul: Enderun Kitabevi.